DIZABILITATEA - UN DREPT SOCIAL

DISABILITY - A SOCIAL RIGHT

Daniela-Iulia STROESCU, doctorandă,

Universitatea Pedagogică de Stat „Ion Creangă" din Chișinău

D.G.A.S.P.C. Logoped principal, Constanța, România

ORCID ID: 0009-0000-6878-7004

REZUMAT: *Articolul se referă la punctele de vedere pe care țările europene le au privind protecția persoanelor cu dizabilități. Toate arată cu certitudine că dizabilitatea este un drept social de care trebuie să beneficieze fără îngrădire, discriminare sau marginalizare orice persoană aflată în această situație. Fiind o realitate a globului pământesc în care există și coexistă un procent semnificativ al populației acestei lumi, abordarea dizabilității trebuie făcută cu deosebit interes cu scopul de a respecta drepturile esențiale pe care legislația și umanitatea le conferă fiecărui individ, punându-se accent pe respectarea demnității umane și egalitatea de șanse acordate tuturor persoanelor. Din această perspectivă, orice persoană cu dizabilități trebuie tratată cu respect și demnitate, are aceleași drepturi și obligații (în spiritul legii), ca orice altă persoană, indiferent de gradul și natura dizabilității. Abordăm problematica din perspectiva principiilor privind egalitatea de șanse și nediscriminarea, autonomia și capacitatea juridică, participare și incluziune socială. Este nevoie de o abordare dreaptă, accesibilă și echitabilă pentru toți.*

Cuvinte-cheie: *dizabilitate, autonomie, capacitate juridică, incluziune socială.*

ABSTRACT: *The article refers to the points of view that European countries have regarding the protection of people with disabilities.*

They all show with certainty that disability is a social right that any person in this situation must benefit from without restriction, discrimination or marginalization. Being a reality of the terrestrial globe in which a significant percentage of the population of this world exists and coexists, the approach to disability must be done with particular interest in order to respect the essential rights that legislation and humanity confer on each individual, focusing on respect for human dignity and equal opportunities for all people. From this perspective, any disabled person must be treated with respect and dignity, have the same rights and obligations (in the spirit of the law), like any other person, regardless of the degree and nature of the disability.

We approach the issue from the perspective of principles regarding equal opportunities and non-discrimination, autonomy and legal capacity, participation and social inclusion. A fair, accessible and fair approach is needed for all.

Keywords: *disability, autonomy, legal capacity, social inclusion*

Introducere

Punctele de vedere pe care țările europene le au privind protecția persoanelor cu dizabilități arată cu certitudine că, *dizabilitatea este un drept social* de care trebuie să beneficieze fără *îngrădire, discriminare sau marginalizare* orice persoană aflată în această situație. Este o realitate a globului pământesc în care există și coexistă un procent semnificativ al populației acestei lumi. În această situație, abordarea dizabilitățiii trebuie făcută cu deosebit interes, scopul fiind respectarea tuturor drepturile esențiale pe care legislația și umanitatea le conferă fiecărui individ, punându-se accent pe respectarea demnității umane și egalitatea de șanse egale pentru fiecare persoană. Din această perspectivă, orice persoană cu dizabilități trebuie tratată cu respect și demnitate deoarece are aceleași drepturi și obligații (în spiritul legii) ca orice altă persoană, indiferent de gradul dizabilității.

Recunoașterea și protejarea tuturor drepturilor de care beneficiază orice persoană cu dizabilități este reglementată prin Convenția Națiunilor Unite privind Drepturile Persoanelor cu dizabilități (CRPD). Această convenție a fost adoptată în anul 2006 și a reprezentat primul pas important pe drumul de recunoaștere și protejare a drepturilor acestor persoane. Obiectivul principal al convenției îl reprezintă promovarea respectului pentru acest segment populațional cu dizabilități, promovarea accesibilității și a incluziunii sociale, militând pentru descurajarea și combaterea marginalizării și a discriminării încercând să facă posibil accesul și participarea în bune condiții a acestor oameni la viața socială.

Pentru respectarea drepturilor omului este nevoie ca fiecare dintre noi să abordeze problematica persoanelor cu dizabilități din perspectiva **principiilor** care stau la baza drepturilor omului:

- ***egalitatea de șanse și nediscriminarea*** este un principiu care se referă la faptul că, orice persoană cu dizabilități trebuie să se bucure de acces egal la servicii de educație, sănătate și asistență socială (după caz), locuri de muncă, recreere și tratament specializat precum și la orice alte servicii publice are nevoie fiecare persoană, accesul fiind neîngrădit, discriminarea privind dizabilitatea trebuind eliminată, combătută și interzisă prin legislație, politici și alte practici incluzive care să reprezinte un deziderat social, politic și legislativ al oricărui spațiu geografic.

- ***autonomie și capacitate juridică deplină,*** recunoscută și protejată pentru orice persoană cu dizabilități astfel încât să-i fie respectat dreptul la opinie și de a lua singur decizii privind medicația și tratamentul pentru a-și asigura o viață mai bună,

locul, modul și împreună cu cine va locui, gestionarea resurselor materiale și financiare, altfel spus, modul propriu de organizare a vieții;

- ***participare și incluziune socială*** activă în toate domeniile și sferele vieții personale, sociale, economice și politice beneficiind de posibilitatea nelimitată de a dispune de acces și oportunități decizionale în cadrul procesului de angajare a unui loc de muncă (în concordanță cu pregătirea profesională, limitele medicale impuse de dizabilitate, abilitățile de care dispune și multe alte aspecte).

În ultimele două-trei decenii s-au făcut progrese importante pentru respectarea drepturilor pe care persoanele cu dizabilități le au. Există însă anumite provocări care persistă și, asupra cărora, factorii decizionali trebuie să se aplece cu mai multă seriozitate și interes deoarece continuă să fie prezente bariere atitudinale, fizice, acces limitat la anumite forme de educație și învățământ, locuri de muncă și discriminare sistematică, mascată de anumite interese concretizate prin justificări nepertinente. Pentru eradicarea acestor provocări este nevoie de politici publice care să pună accentul pe *accesibilitate, incluziune, locuri de muncă și angajarea persoanelor cu dizabilități* (prin identificarea mai multor forme de accesare a locurilor de muncă, inclusiv de acasă). Forumul European al Persoanelor cu Dizabilități (EDF) a dat recent publicității un raport prin care investighează acele bariere ce limitează exercitarea întregii capacități juridice a persoanelor cu dizabilități și, exemplifică numeroase încălcări fundamentale ale drepturilor, determinate de restricționarea și încălcarea sau limitarea acestui drept fundamental. Printre aceste restricționări se numără:

- *neacceptarea și negarea capacității juridice depline;*

- *controlul asupra vieții personale;*

- *limitarea autonomiei.*

Implicațiile restricționărilor sau a limitărilor pot avea repercursiuni extinse asupra vieții personale deoarece, în unele cazuri, poate fi obstrucționat sau redus *dreptul de a alege și de a fi ales* în structurile instituționale, locale, de stat. De asemenea, poate anula dreptul persoanei cu dizabilități să ia o decizie personală, de exemplu, deschiderea unui cont bancar, achiziționarea unei locuințe, instituirea unui tratament fără consimțământul beneficiarului, internarea forțată într-o instituție și altele. Nerespectarea drepturilor fundamentale ale ființei umane se pot extinde până la interzicerea dreptului la *informații, libertate, viață privată, viață independentă* ca efect al limitării capacității juridice a persoanei de a avea control asupra propriei sale vieți. Totuși, trebuie spus faptul că, drepturile persoanelor cu dizabilități (CDPD) sunt protejate prin Convenția ONU însă, raportul emis de EDF în anul 2024, arată că, nici unul dintre statele membre ale UE și cele care au ratificat convenția, nu respectă în totalitate **articolul 12** din CDPD prin care, trebuie recunoscută și garantată capacitatea juridică a fiecărei persoane deci, *egalitatea* fiecărei persoane în fața legii. Raportul arată că, în fiecare stat membru UE există unele modalități legislative prin care o persoană cu dizabilități poate fi privată *parțial* sau *total* de un anumit drept juridic. De exemplu, dreptul de a participa la toate alegerile este privat în totalitate de 12 țări, membre UE: Bulgaria, Cipru, Croația, Danemarca, Estonia, Franța, Grecia, Italia, Luxemburg

și Ungaria. Alte 9 țări: Belgia, Finlanda, Letonia, Lituania, Malta, România, Slovacia, Slovenia și Suedia, au limitat parțial capacitatea juridică a acestor persoane, de exemplu, dreptul de a semna un act și dreptul de a cheltui propii bani după voința proprie. La polul opus se plasează alte state care mai păstrează unele excepții privind restricțiile referitoare la capacitatea juridică a persoanelor cu dizabilități. Este vorba despre Austria, Cehia, Germania, Irlanda, Portugalia și Spania care, nu au instituit măsuri de restricționare a capacității juridice însă, instanțele de judecată sunt investite cu putere juridică să priveze anumite persoane de aceste drepturi fundamentale, dacă constată incapacitate permanentă sau limitată în timp, a unei persoane de a lua o decizie. O situație specială asupra căreia încercăm să reflectăm cu prudență este aceea care provoacă neînțelegere în rândul semenilor, despre ceea ce este cu adevărat *normal, obișnuit* sau *neobișnuit* în comportamentul unei persoane, astfel încât, să nu îi fie restricționată capacitatea juridică. Mă refer, în special, la grupurile dezavantajate din societatea românească care fac obiectul unor dizabilități intelectuale și care, din perspectiva incluziunii sociale sunt acei „excluși între excluși", [1]. Prin extensia paradigmei *modelului medical individual sau a modelului social,* conceptualizarea dizabilității la nivelul multor state poate avea diferite interpretări din care, pot rezulta diferențe în viziunea politicilor publice. Din această cauză, considerăm important să aducem în discuție preocuparea Comisiei Europene de a iniția și supune dezbaterii o lege denumită **Regulamentul privind protecția adulților în situații transfrontaliere** (.....). Este o inițiativă care încalcă dreptul la capacitate juridică într-un mod cât se poate de explicit și vine să recunoască necesitatea plasării acestor persoane în instituții specializate, aratând că [...] „Sunt necesare acțiuni ferme la toate nivelurile de elaborare a politicilor: de la UE și Consiliul Europei până la țările europene, care au puterea supremă de a-și schimba legile și politicile pentru a se putea asigura în cele din urmă că persoanelor cu dizabilități nu li se refuză dreptul de a decide și de a controla modul în care își trăiesc viața" [2]. Acest raport al EDF își propune:

- să definească și să clarifice în mod realist și obiectiv ceea ce înseamnă dreptul la capacitate juridică și care sunt cele mai importante obligații (în temeiul CDPD);
- să ofere informații de actualitate legate de capacitatea juridică legiferată în statele membre și să se stabilească măsurile și politicile care pot sprijini în mod real aceste persoane pentru exercitarea în bune condiții a capacității juridice;
- să explice modul în care constrângerea sau lipsirea capacității juriduce este legată de controlul total sau parțial al acestor persoane;
- să identifice practicile ce pot sprijini procesul decizional al persoanei, consimțământul liber asupra propriilor decizii (luate în cunoștință reală de cauză) și sprijinul voluntar acordat asupra sănătății mintale (atunci când este cazul);
- să furnizeze unor instituții precum Consiliul Europei, Uniunea Europeană și statelor membre uniunii UE, recomandări pertinente și la obiect asupra capacității juridice a persoanelor cu dizabilități [3].

Concluzii

Dacă oricărei persoane cu dizabilități îi este recunoscut dreptul legitim de a-și exprima și dezvolta continuu potențialul existent, înseamnă că, îi este recunoscută adevărata valoare umană. Din punct de vedere al abordării holistice a problematicii persoanelor cu dizabilități, este vorba despre **omul**, posesor al tuturor drepturilor fundamentale de care trebuie să beneficieze având acces și drepturi egale la educație, sănătate, asistență socială, formare profesională, dreptul la un loc de muncă corespunzător formării profesionale și a necesităților individuale, timp liber, acces la cultură, sport și alte activități recreative sau terapeutice (funcție de necesități). Marele **dezavantaj** continuă să-l reprezinte incapacitatea unei părți a societății de a conștientiza că persoanele cu dizabilități sunt oameni valoroși și, din această cauză, este nevoie de politici care să conducă către redescoperirea treptată a valorii solidarității sociale, [1]. Orice abordare pozitivă a problematicii privind drepturile persoanelor cu dizabilități poate avea un caracter esențial pentru societate, poate contribui la respectarea demnității individuale, poate asigura egalitatea de șanse și poate contribui la schimbarea arhitecturii sociale dându-i o notă dreaptă, accesibilă și echitabilă pentru toți. În cuvântul de deschide al cărții intitulată **Raport mondial privind dizabilitatea**, omul de știință Stephen W. Hawkinga, afirma în cuvântul de deschide al cărții Raport mondial privind dizabilitatea că „Dizabilitatea nu trebuie să reprezinte un obstacol în calea succesului. […]". Avem datoria morală să îndepărtăm toate barierele și să asigurăm fonduri de finanțare (și expertiză pentru a debloca vastul potențial al persoanelor cu dizabilități), [4, p. ix].

Referințe bibliografice:

1. ONU, L, O. *100 de fețe ale inovației.* Cap. III. Inovație socială și Societate civilă. Incluziunea socială: drumul greu de la stigmatizare la respect. București: Gala Societății Civile, 2016. [Accesat 8.11.2024] Disponibil: https://www.galasocietatiicivile.ro

2. EUROPEAN DISABILITY FORUM. *European Human Right Report 2024. Legal Capacity: Personal choice and control (Raportul privind drepturile omului pe anul 2024: Capacitatea juridică a persoanelor cu dizabilități).* [Accesat 11.11.2024] Disponibil: https://jurnal-social-privind-drepturile-omului-pe-anul-2024-capacitate

3. EUROPEAN DISABILITY FORUM REPORT DISCRIMINATION. *EDF Human Right Report 2024-Legal capacity: Personal choice and control.* [Accesat 12.11.2024] Disponibil: https://edf-feph.org/publications/human-right-report-2024-legal-capacity

4. WORLD HEARTH ORGANIZATION (WHO). *Raport mondial privind dizabilitatea.* București: World Health Organization, 2012, 353 p. ISBN 978-973-0-13597-8. [Accesat 18.11.2024] Disponibil: https://apps.who.int/iris/bitstream/handle/10665/44575/9789730135978_rum